

KIDEM-İ ÂLEM

[Hüseyin SARIOĞLU](#) 140

- 16 +

Âlemin zaman bakımından öncesiz olduğunu kabul eden felsefi görüştür. “Varlığının üzerinden uzun zaman geçmek, bir başlangıcı olmamak, başkasına ihtiyacı bulunmamak” gibi anlamlara gelen “kıdem” ve Yaratıcı dışındaki varlıkların tümünü demek olan “âlem” kelimelerinden oluşan kıdem-i âlem tamlaması, kelâm ve felsefede en çok tartışılan sorunu işaret etmektedir. Âlemin bir yaratıcısının bulunmadığı yani kadîm/öncesiz olduğunu savunan materyalist-ateist felsefe akımlarına karşı teist filozof ve kelamcılar tarafından savunulan âlemin bir yaratıcısı bulunduğu fikri farklı şekillerde temellendirilmiştir. Allah ile âlem arasında sebep-sebepli ilişkisi olduğu açıksa da bunun ne şekilde gerçekleştiği hususu kelâmcı ve filozofları hayli uğraştırmış ve tehâfüt tartışmalarının başat konusu olmuştur. İbn Rüşd, bu konuda iki karşı uçta yer alan ehlü’l-kümûn ve ehlü’l-ibdâ’ ve’l-ihirâ’ ile bu ikisini uzlaştırmaya çalışan ehlü’s-sudûr tarafından sergilenen üç ana yaklaşım bulunduğunu belirtir. Kümûn nazariyesine göre her şey her şeyde yahut iç içedir; oluş şeylerin birbirinden çıkması fâil yahut yaratıcının işlevi de yalnızca şeyleri birbirinden çıkarmak ve ayırmaktan ibarettir. Buna karşı kelâmcı ve teologlar ile Kindî (ö. 873), önceden bir imkân hâli ve bir ilk prensip bulunmaksızın âlemin Allah tarafından yoktan ve sonradan yaratılmış (hâdis) olduğunu savunurlar.

Bu yaklaşımların tevhid ve tenzih ilkesi ile bağdaşmadığı düşüncesiyle Fârâbî (ö. 950) ve İbn Sînâ (ö. 1037), değişmeyen ile değişime uğrayan, mutlak bir ve zorunlu olan ile çok ve mümkün olan varlıklar arasındaki ilişkiyi sudûr/feyiz nazariyesi ile açıklamışlardır. “Birden ancak bir çıkar” ilkesinin yanlış yorumuna dayanan sudur nazariyesinin de diğerleri gibi mantıkî çelişkiler barındırdığını belirten İbn Rüşd’e göre ay-üstü ve ay-altı âlemdeki tek tek bütün her şey, aralarındaki sebep-sebepli ilişkisiyle var olmakta ve bu sayede “bir-bütün olarak âlemi” oluşturmaktadır. Bu “irtibat”ı sağlayan, varlığı başkasına bağlı olmayıp özü gereği var olan İlk Fâil’in fiilidir. Dolayısıyla İlk Fâil, bir bakıma âlemdeki birliğin, bir bakıma da ondaki çokluğun sebebidir.

Âlemin öncesizliği (kıdem) ve sonradanlığı (hudûs) tartışmalarının isimlendirmeden kaynaklandığını düşünen İbn Rüşd’e göre âlemin ne gerçek manasıyla öncesiz, ne de tam anlamıyla sonradan olduğu söylenebilir. Burada olmazsa olmaz husus, âlemin bir Yaratıcı tarafından yaratılmış olduğunun kabulüdür. Bu temel kabulden sonra artık konuyla ilgili olarak ileri sürülen çeşitli yorum ve tartışmalar, yalnızca bir isimlendirme ve terminoloji farklılığından yahut aynı terimlere farklı anlamlar yüklenmesinden ibaret kalır. Bu karmaşa ise “sürekli yaratma” (el-halku’l-müstemirr, el-ihdâsü’d-dâim, el-hudûsü’d-dâim) düşüncesiyle aşılabılır.

Hüseyin Sarioğlu

Kaynakça

Cihâmî, Cîrâr. *Mevsû’tu Mustalahâtî’l-Felsefiyyeti’l-‘Arabiyye*. Beyrut: 1998.

et-Tehânevî, Muhammed A’lâ b. Ali. *Mevsû’atu Keşşâfî işılâhâtî’l-funûn* I-II. nşr. Ali Dahrûc – Abdullah Hâlidî. Beyrut, 1996.

Gazzâlî. *Filozofların Tutarsızlığı*. nşr. ve çev. M. Kaya-H. Sarioğlu. İstanbul: Klasik Yayınları, 2019.

İbn Rüşd. *Tefsîru Mâba’de’t-tabî’a* I-III. thk. M. Bouyges. Beyrut, 1948.

İbn Rüşd. *Faslu’l-makâl fîmâ beyne’l-hikmeti ve’ş-şerî’ati mine’l-ittisâl*. nşr. ve çev. B. Karlığa. İstanbul: İşaret Yayınları, 1992.

Yazarın Diğer Maddeleri

[MEŞŞÂİLİK](#)

İslâm düşünce tarihinin klasik döneminde büyük ölçüde Aristoteles (ö. MÖ 322) felsefesi esas alınarak oluşturulan felsefî doktrinlere meşşâilik adı verilmiştir. Grekçede Aristoteles felsefesini benimseyen kişi demek

olan “peripatetikos” Arapçada sözlük anlamı “yürümek” olan “meşy” kökünden türetilen ve “çok yürüyen” manasında “meşşâî” terimi ile karşılanmıştır.

[Bu makaleye git](#)

Hüseyin SARIOĞLU

Arama Yap

Önceki

- KIBRIS SORUNU
- KEŞİFLER
- KENDİ KADERİNİ TAYİN
- KAYGI BOZUKLUKLARI
- KATOLİKLİK

Sonraki

- KIR ve KÖY SOSYOLOJİSİ
- KIR YERLEŞMELERİ ve KIR MESKENLERİ
- KIRSAL ANTROPOLOJİ
- KISA SÜRELİ BELLEK
- KISAS

2022 ©

Sosyal Bilimler Ansiklopedisi

Bize Ulaşın

yayinlar.tubitak.gov.tr

Bizi sosyal medyadan takip edin!